

Dragomir Vujičić (Sarajevo)

OSNOVA *brъnъ* // *brъnъ* NA OPŠTESLOVENSKOM TERENU

Neposredan povod da se u ovoj prilici osvrnemo na ovu osnovu dao nam je posljednji dvobroj glasila Međuakademijskog odbora za onomastiku — *Onomastica jugoslavica*, u kome je jedan rad posvećen istorijskom toponimu *Brěna*, koji se pominje „u Žičkoj povelji (prva polovina 13-og vijeka) među selima koje (valjda *koja!* — prim. D. V.) kralj Stefan Prvovenčani daruje eparhijskom vlastelinstvu u Žiči. . .“¹ Bez sumnje, uvijek je višestruko važno, interesantno i korisno identifikovati svaki stari toponimski naziv i njegovu osnovu, pa u tom smislu shvatamo i doprinos rada u kome se raspravlja o toponimu *Brěna*. Međutim, mislimo da će biti korisno ako uz tamošnje raspravljanje ukažemo i na još pokojni momenat koji ne bi trebalo zanemariti i zaobići ako se hoće u širem svjetlu sagledati osnova *brъnъ* // *brъnъ*, odnosno kolektiv *brъnъje*.

Prije svega, naime, treba imati u vidu činjenicu: kad se identifikuju stare slovenske osnove, neophodno je nastojati da se *koliko je moguće više s i t u i r a j u* na opšteslovenskom planu, tj. da se na osnovu literature ili na druge načine što iscrpnije potvrde u svim slovenskim jezicima gdje su stvarno nekad postojale ili se još i danas čuvaju. U radu o istorijskom toponimu *Brěna* to, čini nam se, nije u potpunosti učinjeno, jer se cijela rasprava naslanja isključivo na *Rječnik JAZU*, i to sa naglašenom tvrdnjom da tamošnja „istorijska građa“ daje „dovoljno mogućnosti za objašnjenje toponima *Brěna*, i na Skokov *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*. Zato se vjerovatno i desilo da autor rada *Istorijski toponim Brěna* preuzme jednu konstataciju prof. Skoka koju on danas, s obzirom na već objelodanjenu građu u svim slovenskim jezicima, ne znamo da li bi unio u svoj Rječnik. Radi se o eksplicitnoj tvrdnji: „Kolektiv *brъnъje* nalazi se u svim slovenskim jezicima osim u *poljskom* i *bugarskom*“ (podvlačenje posljednjih dviju riječi moje — D. V.).

Kako, zapravo, u tom pogledu stoje stvari u pojedinim slovenskim jezicima, barem na osnovu onoga što je nama u ovom momentu poznato i dostupno?

¹ *Onomastica jugoslavica*, 3—4, Zagreb 1973—1974, str. 73.

Već u istom dvobroju časopisa *Onomastica jugoslavica* u kome je objavljeno i razmatranje istorijskog toponima *Brěna* nalazimo razmatranje i tvrdnju prof. Rosponda da je *brñnje* „bagno“ jedna „z najczęstszych baz topograficznych; por. czes. *Brniště*, starołuż. **Brnišče* Šm I 53, bułg. *Brenica*, maced. *Brnik* itp.“² No, autoru povodom čijeg rada pišemo bila je ova rasprava prof. Rosponda nedostupna, ali je zato svakom od poodavno dostupno, na primjer, poznato djelo prof. Rozwadowskog *Studia nad nazwami wód słowiańskich*, u kome se navode: *Brena*, *Brenica* (desna pritoka Visle na Šljonsku), *Breń* (desna pritoka Visle u Galiciji), pa dalje hidronimski nazivi na različitim terenima: *Brynica*, *Breń*, *Bryń*, *Brnik* (*Brenik*) — i sl. Uz veliki broj navedenih naziva ove vrste dat je i opširan komentar, koji, pored ostalog, sadrži i konstataciju da svi ti nazivi n i s u istog porijekla, što je sasvim tačno, tako da se iz svih tih likova koji se pojavljuju: *bron-||bran-||bryn-*, odnosno polj. *bren-||brn-*, *bryn-*, *bran-*, rus. *bron-||bryn-||bran-* izvlači praslov. temat *br̥n-*||*bryn-*, odnosno genetički vezano s tim proponuje se i forma *bran-* (*bron-*). Uz sve to navodi se i dvojako značenje tih forma: a) označavanje voda, odnosno „močvarnih, blatnih“ objekata odnosnog močvarnog, blatnog, glinastog zemljišta, — i b) označavanje voda „planinskih, čistih“, odnosno vode „tryskającej“. Za etimologiju nazivâ sa značenjem pod a) nalazimo starocrkv. *brñnje*, *bre-nije*, *brñnje* „lutum, πηλός“ ili *br̥na*; rus. *br̥nije*; sloven. *břn* „Fluss-schlamm“, *br̥na* „Humuserde“ itd. Praktično, ako bi se uzeli u obzir svi nazivi riječni koji se ovdje navode sa osnovama ove vrste, morala bi se konstatovati dvojaka forma: *brñnje* i *br̥nije*, ili pak crkvena forma *brñnje* pored prvobitne *br̥na*, — i sl. Prof. Rozwadowski dosta široko upoređuje ove slovenske nazive sa germanskim oblicima, pa zaključuje: oblici *brun* i slični imaju u slovenskim jezicima samo značenje „blato“ i sl., a u germanskim (uključujući i keltski, iako se keltski oblici i ne mogu fiksirati, jer te forme nisu zapisane) samo značenje „izvor“ i sl.³

Ako je već riječ o postojanju ili nepostojanju ove osnove u poljskom, onda neće biti naodmet dohvatiti i knjigu Henryka Boreka *Zachodniosłowiańskie nazwy toponimiczne z formantem -bn-*, u kojoj se navode i hidronimski i drugi nazivi (nazivi selâ, npr.) sa ovom osnovom: *Brenna*, *Brenno*, *Branno*⁴ i sl. Ili, još ilustrativnije je uvjeriti se da su među hidronimima u slivu Visle zabilježeni i ovi: *Brenica*, *Brenik*, *Brenka*, *Brenna*, *Brennica*, *Breń*, *Breń Nowy*, *Breń Stary*, *Breńka*, *Breńsko* (jezero).⁵ Dakle, nije ih baš malo, — a i Januś Rieger upotpunjava taj broj novim nazivima što su zabilježeni u slivu poljske rijeke San, svodeći ih na kraju na osnovu *br̥n-*||*br̥n-*.⁶

² Stanisław Rospond, *Struktura i stratygrafia toponimów typu -išt- w Bułgarii i Macedonii*, *Onomastica jugoslavica*, 3—4, Zagreb 1973—1974, str. 110.

³ O svemu ovome i mnogo šire vidjeti u navedenoj knjizi Jana Rozwadowskog, *Studia nad nazwami wód słowiańskich*, Polska Akademia Umiejętności, Prace onomastyczne, Nr 1, Kraków 1948, str. 12—20.

⁴ Prace Opolskiego towarzystwa przyjaciół nauk, Widzial języka i literatury, Wrocław 1968, str. 32. i 33.

⁵ *Hydronimia Wiasły*, szczęść I, Wykaz nazw w układzie hydrograficznym (pod redakcją Przemysława Zwolinskiego), Komitet językoznawstwa PAN, Prace onomastyczne 7, Wrocław — Warszawa — Kraków 1965, str. 295.

⁶ J. Rieger, *Nazwy wodne dorzecza Sanu*, Komitet językoznawstwa PAN, Prace onomastyczne 12, Wrocław — Warszawa — Kraków 1969, str. 27. i 28.

Još je Rozwadowski u nazive sa ovom osnovom uvrstio i naziv prestonice stare Morave *Berna*, njem. *Brünn*, češki *Brno*, s tim što je ostavio otvoreno pitanje da li je to od slov. *br̃n-* ili od germ. *brunn-*.^{6a} Međutim, Ladislav Hosák i Rudolf Šramek, u svojoj knjizi *Místní jména na Moravě a ve Slezsku I, A-L*, naziv *Brno* svode na osnovu *Brenno* (<*br̃ññ-no*>), a tu osnovu identifikuju i u još nekoliko naziva: *Brňany*, *Brničko* i dr. Ovaj posljednji izvode od apel. *brni* <*br̃n-Ńje*>**breni*/*brni* „místo, kde je *brn*, brné místo“; odatle konstatuju tvorbeni model: *brni* → *brnice* → *Brničko* kao *vrbi* → *vrbíce* → *vrbičko*.^{6b}

No, valja reći da i za ostala slovenska područja raspoložemo obavještenjima u vezi s rasprostranjenošću naziva s ovom osnovom. Za slovenačko područje naći ćemo ih kod M. Pleteršnika⁷ i kod prof. Bezlaja⁸, za bugarsko područje pruža obavještenja *Bolgarski etimologičen rečnik*, Tom I, A—Z, Bŭlgarska akademija na naukite, Sofija 1971, gdje se konstatuje bugarsko dijalekatsko *br̃né*, stb. *br̃ññe* kao „сѣбирателно“ (str. 77), ali sa bugarskim publikacijama treba uvijek biti oprezan i voditi računa o kom i čijem se terenu zaista radi, za rusko područje Vasmerov *Russisches etymologisches Wörterburch I*, Heidelberg 1950, str. 121. — Itd., itd.

Da još samo dodamo da je u ovim poslovima danas nemoguće zaobići i *Slovník prasłowiański*, čiji se prvi tom pojavio iz štampe pod kraj prošle (1974) godine, a u kome se donose potvrde i materijal iz dosta bogatih izvora sa svih slovenskih područja. Tu su navedene potvrde za oblik *br̃na* još iz XVI vijeka, zatim za *br̃ñje* od XI vijeka i dalje (vidi tamo strus. *br̃ññe*: *br̃ññe*: *br̃ññe* „blato, glina“), zatim iz XIII i XVI vijeka, — itd. Nije propušteno baš na tom istom mjestu da se istakne: „Na większy pierwotnie zasięg wyrazu wskazuje bogaty material onomastyczny. . .“, pa je taj materijal i naveden, pretežno prema gore već citiranim izvorima i literaturi, ali naveden je i kolektiv u polj. *Za-br̃ñje*.⁹

Valja reći da je i u *Rječniku JAZU*, kako je to rečeno i u radu *Istorijski toponim Br̃na*, navedeno nekoliko toponima sa osnovom *br̃na*, i to sa dosta širokog srpskohrvatskog područja (iz Srbije, Hercegovine, Crne Gore i Bosne). Uz to bi se mogle dodati još dvije stvari: 1) današnji toponimski naziv u Bosni nema oblik *Br̃njáci*, *Br̃njákā*, kako je tamo navedeno, nego *B̃r̃njíc*, *B̃r̃njica*, a to u svakom slučaju nije bez značaja iz više razloga (pored ostalog, u ispravnom obliku radi se o pridjevskom sufiksu *-ic*, pa se pridjev kasnije poimeničio¹⁰), — i 2) danas je već prikupljeno ili je u toku prikupljanje onomastičke građe na svim slovenskim terenima, pa i u našoj zemlji, tako da se i saznanja o rasprostranjenosti pojedinih osnova ili formansa proširuju, odnosno ranija u dosta slučajeva koriguju. U cilju upotpunjavanja građe i predodžbi o arealu

^{6a} Rozwadowski, loc. cit.

^{6b} Objavila Československá Akademie Věd, Praha 1970, str. 109—111.

⁷ *Slovensko-nemeški slovar*, I — II, Ljubljana 1894—1895.

⁸ *Slovenska vodna imena*, I — II, Ljubljana 1956—1961, str. 90.

⁹ O svemu ovome vidi — *Slovník prasłowiański*, Tom I (A — B), Polska Akademia Nauk, Komitet językoznawstwa, Wrocław — Warszawa — Kraków — Gdańsk 1974, str. 396—398.

¹⁰ Vidi o tome opširnije — Mate Hraste, *Antroponimija i toponimija općine hvarske* Hrvatski dijalektološki zbornik I, 1956.

naziva s osnovom *br̃ñb* na srpskohrvatskom terenu, htio bih dodati još i to da je i na slovenskoj periferiji — na ostrvu Braču dr Šimunović neke nazive dovodio u vezu sa praslov. *br̃ñbje* „blato, kaljuža“¹¹, kao i podatak da na području Jezerske visoravni pod Durmitorom nalazimo i hidronimski i širi naziv *Br̃ñovo*. Naime, prvobitno je taj naziv vjerovatno označavao omanju tekuću vodu, u ljeto sasvim malu i sa mjestimičnim zadržavanjem u lokvama, dok danas označava ne samo tu vodu nego i livadno područje oko nje, koje je često s proljeća i s jeseni pod vodom, razmekšano i blatnjavo. Isto tako, zahvaljujući ljubaznosti M. Pižurice, dobio sam podatke o dva naziva sa ovom osnovom u hidronimiji Rovaca: to su: 1. *B̃r̃njik* „naziv za širi potez bogat vodom, s jezerom, barom i izvorima“; 2. *B̃r̃njičkō j̃žzero/M̃anitō j̃žzero* (ovaj posljednji naziv je knjiški). Ovome dodajmo i još jedan podatak sa bosanskog terena, iz područja lijevog sliva rijeke Drine: naime, jedan potok, lijeva pritoka Prače, ima naziv *B̃r̃njičkā rijēka*, a postoji i selo *B̃r̃njica* kroz koje protiče pomenuti potok.

Iz svega ovdje iznesenog nije teško zaključiti da danas raspoložemo sa mnogo više podataka o frekventnosti javljanja ove stare osnove. Osobito je važno zapaziti da je sve više naziva u kojima možemo identifikovati ovu osnovu na našim, srpskohrvatskim terenima.

¹¹ Petar Šimunović, *Toponimija otoka Brača*, Brački zbornik 10, Supetar 1972.